

Əli Səmədovun uşaq bədii nəsrinin məzmun və struktur səciyyəsi

Şöhrət Məmmədova

Filologiya üzrə fəlsəfə doktor, dosent
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
E-mail: sohret.nesirova24@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-6553-6385>

Annotasiya. Uşaq ədəbiyyatının istedadlı nümayəndəsi Əli Səmədovun yaradıcılığı bütün məzmun xətləri və struktur səciyyəsi ilə sistemli təhlilləri zəruriləşdirir. Əfsanə, nağıl, rəvayət, atalar sözü, xalq dramları, meydan tamaşaları, nəğmə, uşaq oyunları və s. səviyyəsində folklor ruhuna köklənən bu nümunələr etnik kimliyin mahiyyətində olanları ehtiva etmək baxımından müstəsna əhəmiyyət kəsb edir.

Ümumiyyətlə, xalqın zəngin yaradıcılığı bütün parametrlərdə periferik axarı ilə yazılı mühit üçün qaynaq funksiyasını yerinə yetirir. Dünya ədəbiyyatının ən möhtəşəm abidələri folklordan gələn zənginliyi özündə əks etdirmək istəyi və amalı ilə yaşarlıq qazanmışdır. Klassik ədəbiyyatın müxtəlif dövrlərində yaşamış sənətkarların yaradıcılığı buna nümunədir. Uşaq ədəbiyyatı isə bütün polifoniyası ilə üfüqi və şaquli müstəvidə bunları bir etnoenerji səviyyəsində görməklə ondan yüksək sənət intelleksiyası ilə yararlanır. Ə.Səmədovun nağıl-pyesləri, uşaq hekayələri, nağıl-povestləri, əfsanələri, nağılları, bütünlükdə strukturu, məzmun xətləri, təqdim üsullarının çeşidliliyi ilə bir örnəyə çevrilir.

Təربiyəvi mahiyyəti və təqdim mexanizmlərinin çeşidliliyi metamodel səviyyəsində uşaq dünyasından gələnəri, onların fantaziyasında olanları, həyatı dərk və mənimsəmək cəhdlərini əks etdirmək və aşılamaq baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bunların isə uğurluluğu bir tərəfdən yaradıcı istedadına, digər tərəfdən uşaq dünyasının mütəxəssisi olmasına bağlıdır. Bütün bunlar isə istedadlı sənətkarın uşaqlar üçün yazdığı əsərlərin metatekstuallıq səviyyəsində təhlilini bir problem olaraq əsasə çevirir.

Açar sözlər: uşaq ədəbiyyatı, nağıl, əfsanə, məsəl, xalq dramları, atalar sözü

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 04.05.2026; qəbul edilib – 25.05.2026

Content and structural characteristics of children's fiction prose by Ali Samadov

Shohrat Mammadova

Doctor of Philosophy on Philology, Associate Professor
Azerbaijan State Pedagogical University
E-mail: sohret.nesirova24@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0006-6553-6385>

Abstract. The work of Ali Samadov, a talented representative of children's literature, requires systematic analysis with all content lines and structural features. These examples, rooted in the spirit of folklore, are of exceptional importance in terms of containing the essence of ethnic identity in the level of legend, fairy tale, narrative, proverb, folk dramas, street performances, songs, children's games, etc..

In general, the rich creativity of the people functions as a resource for the written environment with its peripheral flow in all settings. The most magnificent monuments of world literature have gained longevity with the desire and effort to reflect the richness of folklore. The creativity of artists who lived in different periods of classical literature is an example of this. And children's literature, with all its polyphony, takes advantage of it with high artistic intelligence, seeing it at the level of ethnoenergy on the horizontal and vertical

plane. A. Samadov's fairy-tale-plays, children's stories, fairy-tales, legends, fairy tales in their entirety become an example due to their structure, content lines, variety of presentation methods.

The educational essence and variety of presentation mechanisms are important in terms of reflecting and inculcating what comes from the child's world, what is in their fantasy, and their attempts to understand and master life at the level of the metamodel. Their success depends on their creative talent on the one hand, and not being an expert in the children's world on the other hand. All this makes the metatextual analysis of works written by a talented artist for children a problem.

Keywords: children's literature, fairy tales, legends, parables, folk dramas, proverbs

Article history: received – 04.05.2026; accepted – 25.05.2026

Giriş / Introduction

On doqquzuncu yüzillik boyu gedən proseslər yeniləşmə xarakteri, problemlərin həlli, yeni tipli məktəblərin yaranması, dərslək, məktəb, təhsil baxımından gərəkli işlərin görülmə aktuallığı ilə diqqət önünə gəlir. A.Bakıxanovun, M.Ş.Vazehin, M.F.Axundovun, H.Zərdabinin, S.Ə.Şirvaninin, M.Mahmudbəyovun, A.O.Çernyayevskinin, S.Vəlibəyovun, E.Sultanovun, M.Sidqinin, A.Səhhətin, M.Ə.Sabirin, A.Şaiqin və başqalarının mövcud problemlərə köklənməsi amalı ilə səciyyələndirir. Məktəbləşmələri, real vəziyyət ətrafında apardıqları müzakirələr, gördükləri işlərlə nümunəyə çevrilmələri bir növ sonrakı zamanlar üçün örnək olma funksiyasını yerinə yetirir. Əli Səmədovun zəngin yaradıcılığı öz məzmun xətləri, orijinal düşüncə sərgiləməsi amalı ilə həmin ənənəyə bağlanır.

Əsas hissə / Main part

Əli Səmədov və folklor. Ədəbi-mədəni mühitin ikinci dünya müharibəsindən sonrakı mərhələsi altmışıncı illəri bir zərurət olaraq meydana gətirdi. Milli oyanış və özünüdərkə səciyyələndirən bu proses bütünlükdə etnoenerji kontekstində mühiti dərk və özünü təqdim üsullarının yeni mexanizmləri, daha çox isə folklor zənginliyində işarələnməmiş semantik modelləri əsas götürməklə yoluna davam etməyə üstünlük verdi. Ə.Səmədov da bütün istedadı ilə bu yolun avanqardları sırasında uğurla addımlamaqla böyük ədəbiyyata özünün töhfələrini verdi. Sənətkar bilirdi ki, “xalq yaradıcılığının təsiri ilə yaranan cəlbədiciləri əsərlər uşaq xarakterinin təşəkkülündə mühüm rol oynayır, uşaqların dünya barəsində təsəvvürlərini genişləndirir, onların xəyallarını hərəkətə gətirir” (Hacıyev, 2004). Əli Səmədovun “İki çay”, “Günəşin övladları”, “Soyuq bulaq”, “Yanardağ”, “Sərçənin sədaqəti”, “Gecə və gündüz”, “Gecikmiş bahar”, “Qayğılı dağ”, “Yeddi qardaş”, “Bülbül əfsanəsi”, “Qayğılı dağ və yaşıl təpə”, “Anamın yolu ilə”, “Tələsən təndirə düşər”, “Lələlər”, “Sehrli meşə”, “Alma desəm gələrsən, armud desəm gəlməzsən”, “Dağlar olmasaydı, çaylar olmazdı”, “Alma”, “Kürk” və s. nəsr örnəkləri bütün məzmunu və hadisə, motiv axarı ilə uşaq dünyasını ifadəyə, bilgi verməyə köklənir. “Həmçinin “Siçanların toyu”, “Kiçik bal arısı ilə xallı kəpənək”, “İki buğda”, “Dəcəl alma ağacı”, “Pələngin quyruğu” hekayələrində müəllif uşaqlara daha maraqlı gəlsin və oxunaqlı olsun deyər folklor motivlərinə üstünlük vermişdir” (Xəlil, Əsgərli, 2011).

Ə.Səmədovun “Hərəkətin bir ulduzu” kitabına “Müəllifdən” başlığı ilə yazdığı həcm etibarilə qısa, məzmun baxımından lazımı qədər əhatəli, konseptual xarakter daşıyan bir yazısı var. Orada deyilir: “Qurtarmazdı, bitməzdi nənin şirin nağılları. Nağıl tapmayanda özündən uydurardı. Təknəmizdə çörək olmayanda, nağılla sevindirirdi nənim öz nəvələrini. Bulaqdan suyunu, meşədən odununu nağıl əvəzində daşıyardıq onun. Öyüdlü, nəsihtli olardı nənin nağılları. Bir-birimizlə dalaşanda, deməzdi dalaşmayın. Sözü, öyüdü, axşam nağılla deyərdi bizə” (Səmədov, 1984).

Göründüyü kimi, bu sətiirlər müəllifin uşaq nağılları yazmasına və ruhu etibarilə bu düşüncəyə köklənməsinə əsas olmuşdur.

Əfsanə, əsatir, nağıl, rəvayət, məsəl, təmsil, uşaq oyunları, mərasim folkloru ruhuna köklənən ədib bütün yazdıqları ilə bir uşaq qəlbinin mütəxəssisi olaraq əsaslı təsəvvür formalaşdırır. Nənəsinin nağılçı səriştəsi ilə söylədikləri onun yaddaşının əsaslı qaynağı olaraq mükəmməl təsəvvürlə bütün fəaliyyətini izləmiş və onun yaradıcı dünyasının formalaşması üçün əsas olmuşdur. “Folklor nümunələrini bu şəkildə bol-bol nəşr etdirmək hələ onun uşaq nəsrinə təsirinin əyani faktları deyil, yalnız bu nümunələrsiz keçinməyin qeyri-mümkünlüyünü göstərən amildir. Həmin təsir-əlaqənin dəlilləri və əlamətləri isə başqadır. Mövzu və süjetlər, ideyalar, obrazlar, motiv, yüksək optimizm, tərbiyəvi finallar, ənənəvi başlanğıc, zərif yumor, folklor elementləri, bədii təsvir vasitələrindən istifadə, səlis, şirin dil və s. uşaq nəsrinə xalq ədəbiyyatı arasında əlaqənin atributlarıdır” (Məmmədov, Babayev, Salamoğlu, 1992). Uşaq ədəbiyyatının istedadlı nümayəndəsi Ə. Səmədov da folklorun bu zənginliklərindən istifadə etməklə ədəbiyyat tariximizə öz töhfələrini vermişdir. Son dərəcədə mükəmməl bir təsəvvürə bağlanan müəllif burada öz uşaq dünyasından gələnəri, bir növ eşidib, müşahidə etdiklərini bir rəssam tablosu olaraq işləməklə təkrar dövriyyəyə qaytarmaq yolunu tutmuşdur. Eyni zamanda böyük oxucu kütləsinin diqqətini bura yönəltdirmişdir. “Baqqal oğlu şah olanda”, “Hərənin öz dərdi”, “Şahın qoca dəvəsi” və s. xalq nağıllarından, rəvayətlərindən gələn motivlər əsasında işlənməklə uşaq təsəvvürlərini zənginləşdirmək baxımından nümunəyə çevrilir. “Bir Ağ dəvə uzun illər idi ki, şah ordusunda qulluq edirdi. Onun xidməti heç nə ilə ölçülə bilməzdi. Bu dəvə neçə-neçə döyüşlərdə belində ağır toplar daşmışdı, özünü səngər-sipər etmişdi düşmən həmləsinə. Onun belindəcə nişan alınıb atılan toplardan düşmən ordusu pərən-pərən olub geri çəkilməmişdi. Dəvənin şücaətinin, dözümlülüyünün xəbəri şah da gəlib çatmışdı.

Ağ dəvə qocalıb əldən düşmüşdü. Ağır yükə, uzaq yollara dözümlü qalmamışdı. Bir gün bu xəbəri şahə yetirdilər. Şah əmr verdi:

– Ağ dəvə azad buraxılsın. Onun boynundan yazılı lövhə asılsın ki, o, şah dəvəsidir, ona toxunmaq olmaz.

Bir gün Ağ dəvə yolunu azıb bir kəndlinin yenicə dən bağlayan sünbüllüyünə girib iştahla yeməyə başladı. Bundan xəbər tutan kəndli iri bir dəyənək götürüb dəvəni vurmağa cumdu. Yaxın gəlib dəvənin boynundakı yazını oxuyan kimi qolları yanına düşdü” (Səmədov, 1984). Bədii mətnin verdiyi informasiya şah, dəvə və kəndli timsalında ciddi bir mənzərəni özündə fətləşdirir. Kəndli və dəvə timsalında olanlar isə ibrətamizliyi ilə ayrıca bir mənzərəni sərgiləyir. “Şahın qoca dəvəsi” rəvayəti bir neçə istiqamətdə təhlilləri zəruri edir:

- a) nağıl formasında janr müəyyənliliyinin spesifikasiyasını;
- b) tarixi olay səviyyəsində hadisənin informativ xarakterini;
- c) məzmun axarında siyasi-ideoloji yaddaşın polifoniyasını;
- ç) epik təhkiyənin struktur sxemlərini və uşaq dünyasını əks etdirmə imkanlarını;
- d) tərbiyəvi aspektdə işarələdiyi təsirediciliyi, ortaya qoyduğu təsəvvürün funksional mahiyyətini və s.

Beləliklə, uşaq nəsrinə nağıl, rəvayət, əfsanə, əsatir, məsəl və s. səviyyəsində canlandırma üsulları ilə maraqlı bir bilgi verməyə və onun tipik təqdimatının ortaya qoyulmasına yüklənir. Folklorpünas professor P. Əfəndiyev yazır: “Ənənəvi uşaq folkloru nümunələri poetik və cazibədardır, bədii cəhətdən dolğun və kamildir. Bu nümunələri əsrlərin sınağından çıxarib yaşadan, itib batmadan qoruyan məhz onların bədii kamilliyi olmuşdur.

Hələ keçən əsrin (XIX əsr) axırlarından başlayaraq, ən görkəmli müəllim, yazıçı, mürəbbilər tərəfindən bu nümunələr böyük qayğı ilə seçilərək balaca oxuculara təqdim edilmiş, onların kitab, dərslik və müntəxəbatlarında özünə layiqli yer tutmuşdur” (Əfəndiyev, 1992).

Nəsr nümunələrinin struktur və məzmun səciyyəsi. “Əli Səmədovun yaradıcılığı folklor boyları və üslubu ilə zəngindir. Əli Səmədov xalq ədəbiyyatının mövcud zənginliklərindən yüksək

ustalıqla istifadə etməklə uşaqlara bir-birindən maraqlı töhfələr vermiş, onların mənəvi-estetik tərbiyəsinə yardımçı olmuşdur” (Fərhadov, Hacıyev, 1986). “Sehrlər aləmində”, “Babanın çörək payı”, “Göy gözlər də görürmüş”, “Siçanlar üçün ən böyük cəza”, “Dağlar olmasaydı, çaylar olmazdı” və s. hər birisi öz məzmunu və struktur spesifikasiyası ilə tipik səciyyə daşıyır. Məsələn, “Sərçənin sədaqəti” nağıl-rəvayəti xalq düşüncəsində olan əhvalatı əhatələmək məramı ilə diqqətçəkici təsəvvür formalaşdırır. “Biri var idi, biri yox idi, bir sərçə var idi. Bu sərçə başqa sərçələrə bənzəmirdi. Yay aranda, qışı meşədə keçirirdi. Həməşə də meşəni arandan çox sevirdi. Çünki yayda aranda yem bol olsa da, payız düşən kimi hər şey qıtlşırdı. Otlar saralan kimi payız gəlirdi. Payızın dalınca qar basıb hər tərəfi örtürdü. Sərçə də o saat özünü verirdi meşəyə. Nə qədər qar yağsa da, ağacların altı qupquru olurdu. Buradaca eşələnib dənlenir, qışın necə keçməsinə hiss etmirdi.

Payız günü idi. Sərçə meşəyə doğru uçurdu. O, gözlərinə inanmadı. Baxıb gördü ki, meşə od tutub yanır. Meşənin heyvanları da üz tutub qaçmağa. Meşənin dərdinə qalan yoxdu. Təkcə meşəbəyindən başqa.

Sərçə də yanğını görüb qaça bilərdi. Ancaq qaçmadı. Qanadlarını iri açıb işə başladı. Dimdiyi ilə su daşıyıb yanar odun üstünə tökdü.

Meşəbəyi sərçənin bu işini görüb təəccüb etdi:

– Ay Allahın heyvanı, – dedi. – Sənin dimdiyində gətirdiyin su bu yanğına nə edəcək?

Sərçə dilə gələrək:

– Bunu mən də bilirəm, – dedi. – Ancaq mən meşəyə olan dostluğumu, sədaqətimi göstərirəm” (Səmədov, 1984). “Sərçənin sədaqəti” nağıl formulu, “biri vardı, biri yoxdu”nun sərgilədiyi mənzərə təmsalında mükəmməl bir təsəvvürə bağlanır. Yazıçı xalq nağıl-rəvayəti əsasında qələmə aldığı hekayənin başlanğıcında qeyd edir. Bütün mahiyyəti və məzmunu ilə əsaslı bir təsəvvürə bağlanan bu nağıl-rəvayət təbiətin flora və faunası müstəvisində nizamın uca tutulmasını özünəməxsusluqla ifadə etməyə həssaslıq göstərir. Meşəbəyi, sərçə baxımından məsələnin mahiyyətinə həssaslıq nümayiş etdirilməsi təsadüfi deyildir. Xalq arasında, eləcə də böyük ədəbiyyatın şifahi və yazılı örnəklərində sərçə və meşəbəyi ilə bağlı son dərəcədə bütün zamanlar üçün tipik olan nümunələr vardır. Ə. Səmədov da bunlardan çıxış edərək sərçənin haqqında olan təsəvvürü yazıya gətirir. Yazda xalq içərisində yaşamasının, qışda meşəyə üstünlük verməsinin mahiyyətinə diqqət yetirən sənətkar digər bir xətdə yanğın nəticəsində baş verənlərdən çıxış edərək sərçənin təmsalında xarakterini, özünəməxsusluq səviyyəsində sədaqət və xeyirxahlığını diqqət önünə gətirir. Meşədəki yanğın kontekstində heyvanların bu təhlükəni görüb qaçması və sərçənin isə ağzında su gətirərək meşəbəyinə kömək göstərməsi dəyər, əxlaq, davranış anlamında bir təsiredicilik, tərbiyə örnəyidir. Rəvayətin sonunda qədrbilənlik baxımından meşəbəyinin söylədiyi də tərbiyə motivi olaraq uşaq təsəvvüründə özünü qələbləşdirir.

Əli Səmədli bir dramaturq kimi də qüvvəsini sınıamışdı. “Sənətkar xalq bədii təfəkküründən qidalanaraq “Kibrit çöpləri”, “Sehrlə ağac”, “Sehrlər aləmində” “Elnurun şücaəti” və s. kimi folklor motivli pyeslərini də uşaqlara ərməğan etmişdir. Müəllif “Elnurun şücaəti” pyesini məşhur xalq nağılı “Cırtan”ın motivləri əsasında qələmə almış, yeni personajlar vasitəsilə hadisəni genişləndirmiş və eyni boyalarla da zənginləşdirmişdir” (Namazov, 2007).

Uşaq ədəbiyyatının tarixi mənzərəsi bir istiqamətdə uşaq mətbuatına bağlanır. Məlum olduğu kimi, “Dəbistan”, “Rəhbər” kimi jurnalların ənənələrinə köklənən və onun yazarlarını ətrafına toplayan “Məktəb” elə ilk günlərdən böyük ideallara yükləndi” (İsmayılova, 2012). Eyni axar sonrakı onilliklərdə, bütünlükdə iyirminci yüzillik boyu bir meyar olaraq əsas götürüldü. Ə. Səmədov da məhz uşaq ədəbiyyatı yaratmaq işində prinsip olaraq bunları əsas götürməklə folklordan gələn zənginlik əsasında yaradıcılığına nizam verdi. Metatekstuallıq səviyyəsində müşahidə olunan proses ayrı-ayrı əfsanə, rəvayət, nağıl, məsəl təmsalında əsaslı bir dinamikaya, yaradıcılıq axtarışlarına yüklənir. “Qayalı dağ və yaşıl təpə”, “Yeddi qardaş”, “Bülbül əfsanəsi”, “Kamranın yuxusu” və s. uşaq

təsəvvürlərini ehtiva etmək, bilgi vermək baxımından tipik bir mahiyyət kəsb edir. “Bülbüllərin cəh-cəh ötdüyü yerdə bir uşaq gəldi dünyaya. İlk dəfə eşitdiyi səs bülbül nəğməsi, bir də ana laylası oldu.

Sehrlədi onu bülbüllərin cəh-cəhi, sehrlədi onu ana laylası.

Sehrlədi onu bir də “Çoban bayatısı”nın bulaq kimi çağlayan zümzüməsi. Şövpə gəlib yatmadı bu səslərin ahəngində.

Onların kiçik evlərinin pəncərəsi önündə bir ağac var idi. Burda bülbül oxuyardı səhər-axşam, həm yanıqlı, həm qəmli. Balaca oğlan gecələr həmin bülbülün nəğməsi ilə yuxuya gedərdi. Səhərlər onun səsinə oyanardı” (Səmədov, 1984). Uşaq ədəbiyyatı bütün parametrlərdə sintaqmatik düzümü, paradiqmatik səviyyəsi ilə etnik təsəvvürə, milli düşüncədə qəliblənmiş normativlərə bağlanır. Burada da bülbülün səsi və ana laylası həzinliyində bir ecazkarlıq özünə yer alır. Bunlar isə normativ olaraq əxlaqa, davranışa, sirli-sehrlə təbiəti mənimsəməyə bağlanır və eyni zamanda “öz dövrünün real imkanları daxilində zamanəsinin irəli sürdüyü estetik tərbiyə problemlərinə tam cavab verir” (Xəlil, 2019) Məlum olduğu kimi, “didaktikanın metodoloji əsasını inkişaf nəzəriyyəsi təşkil edir. Bilik və onun mənimsədilməsi insan beynində mexaniki nöqtə deyildir. Bu, fakt və onun qanunauyğunluğunu, həmin hadisənin necə və nə ilə şərtləndiyini, ümumiləşdirmə yolu ilə nəticənin necə çıxarıldığını və təsdiq olunduğunu bilməklə uzlaşdırılır” (Talibov, Ağayev, İsayev, Eminov, 1993). Əli Səmədovun uşaq hekayələri də bu kontekstdə tərbiyəvi mahiyyətilə bilik, bacarıq və vərdiş aşılamağa, şəxsiyyət kimi formalaşdırmağa üstünlük verir. Ayrı-ayrı hekayələr timsalında aparılan müşahidələr bunun örnəyi olaraq spesifikləşir və daha sistemli təhlilləri zəruriləşdirir.

Nəticə / Conclusion

XX əsrin 60-cı illərindən sonranın zənginliyi Əli Səmədovun istedadının ortaya çıxması üçün əsaslı şərait yarada bilmə imkanları ilə spesifikləşir. Nəsr, poeziya, dramaturgiya, publisistika, ədəbi tənqid müstəvisində zənginləşmə uşaq ədəbiyyatında da yaradıcı axtarışlarını qaçılmaz etdi. Bunların digər bir axarı dövlət səviyyəsində uşaq ədəbiyyatına olan qayğıya, geniş aspektdə plenumların keçirilməsinə, müzakirələrin aparılmasına bağlandı. Ruhu və varlığı etibarilə uşaq dünyasının zənginliklərinə köklənən və körpəlikdən nənəsinin nağıllarının seyrində böyüyən sənətkar son olaraq eşidib öyrəndiklərini bir araya gətirərək nağıl, rəvayət, əfsanə, əsatir, hekayə, məsəl səviyyəsində geniş oxucu auditoriyasına təqdim etdi. Əsrarəngizliklə diqqət önünə gələn bu örnəklərin sinxron və diaxron kontekstdə tipoloji araşdırmalara gətirilməsi sənətkar haqqında əsaslı təsəvvür formalaşdırır. Uşaq ədəbiyyatının dinamik mənzərəsinə gərəkli töhfə təsiri bağışlayır.

Ədəbiyyat / References

- Əfəndiyev P. (1992). Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı: Maarif
Xəlil Z., Əsgərli F. (2011). Uşaq ədəbiyyatı. Bakı: ADPU-nun mətbəəsi
Xəlil Z. (2019). Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Bakı: ADPU-nun mətbəəsi
Fərhadov F., Hacıyev A. (1986). Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı tarixi. Bakı: API-nin mətbəəsi
Hacıyev A. (2004). Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı tarixi. Bakı: Təhsil
İsmayılova M. (2012). XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllərində Şamaxıda təhsil və pedaqoji fikrin inkişafı. Bakı: Elm və təhsil
Məmmədov M., Babayev Y., Salamoğlu T. (1992). Pedaqoji mühit və ədəbiyyatı. Bakı: Maarif
Namazov Q. (2007). Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı
Səmədov Ə. (1984). Hərənin bir ulduzu. Bakı: Gənclik
Talibov Y.R., Ağayev Ə.A., İsayev İ.N., Eminov A.İ. (1993). Pedaqogika. Bakı: Maarif